

Apotekernes historie i Danmark

Det danske apotekervæsen har omkring 450 år på bagen, og det blev i 1546 indarbejdet i den statslige lovgivning. Willum Unno fik den første kongelige apotekerbevilling og åbnede apotek i København. Tre år efter kom det første apotek i provinsen, og herefter er antallet af apoteker steget støt. Før den tid var det den katolske kirke, der sad med den medicinske og farmaceutiske viden i Danmark.

Frederiks Hospitals Apotek

Skilt fra Det Kongelige Frederiks Hospitals Apotek, åbnet i 1758 på adressen Bredgade 66, København, som Danmarks første sygehusapotek, og efter oprettelsen af Rigshospitalets Apotek flyttet til Bredgade 73 i 1912 og videreført som privat apotek indtil dets lukning i 1965.

I 1536 fejede reformationen den katolske kirke af banen. Dermed gik også den kirkelige sundhedstjeneste på klostrene i opløsning. Allerede før reformationen var der fra statslig side gjort forsøg på at skabe en sundhedstjeneste med læger og apotekere. Det gjorde man blandt andet ved at udstedte apotekerbevillinger. Den ældst kendte stammer fra 1514 og blev givet af Kong Christian den 2. til apoteker Hans i København. Men der er registreret apotekergårde så tidligt som 1465.

Trods statsmagtens forsøg lykkedes det ikke at få ordnede forhold på sundhedsområdet i Danmark, efter at den kirkelige sundhedstjeneste var forsvundet. Det betød, at befolkningen ikke kunne få kvalificeret behandling, når de blev syge. De måtte tage til takke med de såkaldte bartskeerere. Det var betegnelsen for en barber, der også tog sig af at behandle sår og knoglebrud.

Stor dødelighed i befolkningen

Den mangelfulde sundhedstjeneste betød, at folk døde som fluer af sygdomme. Derfor begyndte regeringen i 1536 at føre en egentlig medicinalpolitik. I 1546 blev den fulgt op med en lægemiddelforsyningspolitik. Det førte til etableringen af det danske apotekervæsen ved hjælp af en landsdækkende lovgivning om apotekervirksomhed med statslig regulering og kontrol af blandt andet lægemidlernes kvalitet og pris. Willum Unno fik den første kongelige apotekerbevilling, som indeholdt tilladelse til at drive et bestemt apotek. Med den i hånden åbnede han det første apotek i København. Tre år senere blev det første apotek i provinsen oprettet. Herefter steg antallet af apoteker støt. Der kom cirka et nyt til hvert femte år. I 1672 var der 24 apoteker i Danmark. I den periode fik blandt andre Århus, Viborg, Aalborg og Ribe et apotek. Antallet af apoteker toppede i 1961 med 354, og det har været faldende siden.

90 procent uden apotek

Apotekervæsenet blev etableret med den opgave at varetage befolkningens forsyning med lægemidler for at helbrede, lindre eller forebygge sygdomme. Apoteket blev stedet, hvor lægemidlerne blev fremstillet, tilberedt, opbevaret og udleveret.

Men det var langt fra alle borgere, der havde mulighed for at benytte sig af apotekernes ydelser. Heller ikke selv om målet med regeringens politik netop var at sikre større dele af befolkningen sikker adgang til lægemidler.

I 1672 var det reelt kun 10 procent af Danmarks 670.000 indbyggere, der havde adgang til et apotek. Afstandene og de dårlige transportforhold gjorde det simpelthen umuligt for landbefolkningen at komme frem til et apotek. Det blev først bedre, da jernbanenettet efter 1847 blev udbygget.

Apotekerne får eneret på medicin

I 1672 slog medicinalordningen fast, at apotekerne havde eneret til at tilberede og forhandle lægemidler.

Samtidig blev det sagt utvetydigt, at ingen måtte drive apotek uden at have kongelig bevilling til det. Medicinalordningen gav også alle apotekerne i provinsen lov til at forhandle vin. Det skulle hjælpe på økonomien der, hvor salget af lægemidler var småt. Den ret forsvandt med en ny apotekerlov i 1913. Her mistede apotekerne også eneretten til at fremstille lægemidler. Nu havde de kun ret til det.

På det tidspunkt havde den industrielle udvikling taget fart. Mere og mere af produktionen blev efterhånden overtaget af medicinalvirksomheder. Lovkravene til apotekernes produktion blev samtidig strengere. Derfor kunne det efterhånden ikke længere svare sig, at apotekerne selv fremstillede lægemidler. I dag er apotekernes produktion helt ophørt.

En blandet landhandel

Ordet apotek kommer fra græsk og betyder forrådkammer. Og faktisk var den betegnelse ganske velvalgt. For i tidligere tider var et apotek en blandet landhandel, der forhandlede en række specialvarer. Krydderier, konfekt, kandiserede frugter, chokolade, syltede varer var en naturlig del af apotekets varesortiment. Og så var det oven i købet hjemmelavet.

Alle apoteker havde nemlig deres eget laboratorium, hvor der blev fremstillet piller, miksturer og andre typer medicin. I produktionen af lægemidler indgik krydderier, urter og duftende stoffer til at tage den værste smag. Sukker brugte man til at søde og konservere medicinen med. Når man alligevel havde både råvarerne og produktionsfaciliteterne, benyttede apotekerne muligheden for at tjene en ekstra skilling på sukkerstads og krydderier.

Nogle apoteker havde tilladelse til udskænkning og havde en "slyngelstue", også ofte kaldet en akvavitstue, i tilknytning til apoteket. Man kunne gå ind og få en hybenkradser opkaldt efter den græske læge Hippokrates. Ofte ser man apotekerne omtalt i rådstueprotokoller, fordi et besøg ikke sjældent endte i skænderier og slagsmål.

En særlig atmosfære

Apotekerne har altid haft en særlig atmosfære på grund af den fagligt prægede indretning og udsmykning kombineret med lægemidlernes specielle duft. En atmosfære der var helt forskellig fra den øvrige detailhandels butikker.

"Apoteket var et sted, hvor menigmand trådte ind med andagt i sindet", skrev apotekeren og forfatteren Mads Nielsen i 1895.

I dag er apotekernes faglige særpræg til dels

forsvundet. Det skyldes ikke mindst, at arbejdsopgaverne er anderledes. Målet er dog stadig det samme, nemlig rådgivning og servicering af kunderne.

Apotekernes mærkelige dyrenavne

Mange af de ældre apoteker har dyrenavne, som eksempelvis løve, svane eller delfin. Det kan man ikke give nogen entydig forklaring på, men der findes nogle sandsynlige teorier. I middelalderen begyndte man at give byernes huse navne for at kunne identificere dem. Dengang kendte man nemlig ikke til husnumre. De blev først almindelige i slutningen af 1700-tallet. Og da mange mennesker ikke kunne læse, var det ikke til stor nytte at skrive husets navn med bogstaver. I stedet anbragte man en karakteristisk figur, eksempelvis et dyr, så man kunne identificere bygningen. I forbindelse med den tradition kan man være begyndt at give apotekerne et særpræget navn og et symbol.

En anden forklaring kan være, at en del kvarterer havde dyrebetegnelser, som for eksempel Løvens Kvarter. Derfor var det oplagt for lokale virksomheder at vælge navnet på kvarteret. Endelig kan apotekernes dyrenavne hænge sammen med, at dyresymbolik i fortiden spillede en stor rolle. Det kan man blandt andet genfinde i kristendommen, alkymien og astrologien. Løven blev således brugt som navn, fordi den udstrålede styrke og var et billede på livskraften. Og svanen var et billede på klogskab, ro og værdighed. Hjorten var livskildens symbol, og flere af dens kropsdele blev tilskrevet stærke helbredende kræfter. Ørnen var et symbol på Kristi himmelfart og lysets sejr over mørkets magter. Elefanten var simpelthen et spændende blikfang på grund af dens størrelse og udseende. I Danmark var der i 1998 i alt 45 løve og svane apoteker.

Kilde: www.apotekerforeningen.dk

Bogen "Apotekervæsenets historie i Danmark" er på 152 sider, og de levende beskrivelser samt de mange spændende illustrationer giver et godt indblik i sektorens udvikling. Bogen er skrevet af lektor, dr.pharm. Poul R. Kruse og apoteker lic.pharm. Niels Møller. Den koster 250 kr. (inkl. moms) + forsendelse og porto. Bogen kan bestilles ved at kontakte Danmarks Apotekerforening, Pia Fogh, på e-mail-adressen: pf@apotekerforeningen.dk.

For de særligt interesserede er det også muligt at erhverve det sidste nye bind af De Danske Apotekers Historie. Den indeholder beskrivelser af de enkelte apoteker og apotekere i Danmark 1985-1999. Bogen er på 752 sider, indbundet i gråt lærred og koster 1.000 kr. (inkl. moms) + forsendelse og porto.